Vol. 12, No. 1, pag. 1—16 15 Mei 1948

BASTERIA

TIJDSCHRIFT VAN DE NEDERLANDSCHE MALACOLOGISCHE VEREENIGING

Over monstruositeiten bij het geslacht Neptunea

door

J. Th. Henrard

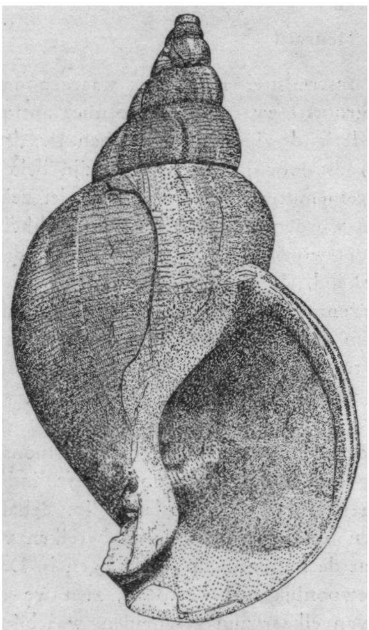
Bij het geslacht Buccinum zijn monstruositeiten dikwijls waargenomen, minder bekend is het, dat bij onze grootste gastropode, Neptunea antiqua (L.), zulke afwijkingen, ook in Nederland, zijn gevonden. Een twaalftal van dergelijke „vormen" werden reeds door Jeffreys in zijn bekend boek British Conchology, Vol. IV, gememoreerd. Het is echter niet zeker of deze allemaal zo genoemd mogen worden, omdat het niet gemakkelijk uit te maken is, wat als variëteit moet worden opgevat of wat tot individuele afwijkingen moet worden gerekend.

Bij Neptunea treffen we vaak exemplaren aan, die duidelijk te zien geven dat afwijkingen het gevolg zijn van allerlei beschadigingen, meestal door breuk veroorzaakt, misschien te wijten aan het ruwe milieu waarin de dieren leven, en die ons doen zien dat ook deze grote dieren aan vele gevaren blootstaan.

Een dezer door Jeffreys genoemde monstruositeiten is de monstr. varicosa, in ons land herhaaldelijk aangetroffen. Neptunea heeft, indien de schelp onvolwassen is, nog geen naar buiten omgeslagen lip. Behalve deze buitenste lip is er ook nog een binnenste lip. Bij het bereiken van de volwassen toestand vinden we dat de buitenste lip omgeslagen is. Daar de binnenste lip dit verschijnsel gewoonlijk niet vertoont, zien we dat beide lippen door een lengtegroef van elkaar zijn gescheiden, waarbij de binnenste lip zeer sterk verdikt kan zijn. Nu komt het dikwijls voor dat dergelijke volwassen exemplaren met zeer geprononceerde omgeslagen lip, toch nog verder aan hun schelp bouwen. Dan kan zo'n sterk omgebogen lip niet meer geresorbeerd worden en blijft zichtbaar als een zogenaamde varix nadat de schelp verscheidene centimeters kan gegroeid zijn; deze varix vertoont zich dan als een overlangse, aan de mondrand evenwijdige, dikke rib op enige afstand van een nieuw gevormde omgeslagen mondrand. Dit verschijnsel kan zich verscheidene malen herhalen, zodat zich op de laatste winding, op afstanden van elkaar, zulke evenwijdige ribben vertonen. Het komt ook voor dat het dier zeer veel van dergelijke mondranden vormt, die dan meestal zeer dicht op elkaar volgen, waardoor het laatste gedeelte der winding over een lengte van enige centimeters een groot aantal, vlak op elkaar liggende ribben draagt, die slechts door smalle

groeven van elkaar zijn gescheiden. Aan zulke schelpen is niets te vinden waardoor dit verschijnsel zou kunnen worden verklaard en dergelijke voorwerpen kunnen niet goed tot de monstruositeiten worden gerekend, ze zijn het gevolg van groeiverschijnselen waarbij varices ontstaan, een algemeen verschijnsel bij vele gastropoden.

Anders is dit het geval bij een eigenaardige monstruositeit, die ik hier nader wil bespreken en waarvan hier een afbeelding wordt gegeven. Deze afwijking werd door de Heer C. M. H. Nauta, arts te Oegstgeest, in Juli van het jaar 1930 gevonden bij de Wassenaarse Slag aan de stormlijn; het exemplaar is in onze verzameling opgenomen. De top is licht beschadigd doch de mondrand is gaaf en vertoont zeer fraai de verdikte binnenlip, de omgeslagen buitenlip en de diepe groef tussen beide; overlangse groeilijnen zijn talrijk aanwezig, doch geen varices als boven omschreven. Het exemplaar is 12 cm lang, de grootste breedte ongeveer 6½ cm. Het voorwerp heeft de typische kleur van Neptunea antiqua (L.), ook de mondopening is van binnen geelachtig zalmkleurig, karakteristiek voor deze soort. Er is vroeger bij dit exemplaar een mondrandbeschadiging geweest, daarna heeft het dier echter nog een volledige winding regelmatig voltooid.

Neptunea antiqua (L.), monstr. uncinata nov. monstr.

Het wonderlijke van dit voorwerp is echter de vorm der columella en het siphonale gedeelte. Bij een normale schelp van Neptunea antiqua is de columella zeer zwak gebogen, alleen het onderste gedeelte is S-vormig teruggebogen, is dan aldaar breed, afgeplat en min of meer gekield. Het algemeen verloop dezer columella is volgens de lengte-richting der schelp en de punt der columella is dus gelegen in de as der schelp. Deze columella vormt nu het bekende siphonaalkanaal, waarvan de gleuf ontstaat doordat de mondrand regelmatig gebogen is en daarna beneden is toegeknepen waardoor de schelp in een brede, stompe, min of meer driehoekige tong is uitgetrokken. Het siphonaalkanaal is vrijwel recht, zwak

naar links gericht, waardoor de hoek tussen kanaalrand en columella klein is.

Bekijken we nu de schelp waarnaar de afbeelding hier is gemaakt, dan valt ons op dat de columella eerst veel meer cirkelvormig gebogen is en al spoedig in een eveneens, nu zeer sterk cirkelvormig gebogen, verbreed deel uitloopt. Dit gebogen gedeelte gaat dan sterk naar links afwijken en eindigt in een verdikt gedeelte dat ongeveer een centimeter buiten de as der schelp komt te liggen. Een andere bijzonderheid is, dat de mondopening regelmatig is afgerond en dit ook tot aan de basis blijft, waardoor de schelp, in tegenstelling tot de normale vorm, aan de voet niet versmald is en dus ook niet tongvormig is uitgetrokken. Beziet men het exemplaar met de mondopening naar voren, dan krijgt men de indruk dat het eigenlijke siphonaalkanaal ontbreekt. Het is echter wel aanwezig, doch verborgen achter het onderste deel der columella en zo sterk naar links gebogen, dat de hoek tussen kanaal en columellarichting ongeveer 30 graden bedraagt, of als we de onderste columellarand alleen in beschouwing nemen, kunnen we zeggen dat door de zo sterke ombuiging van het laatste deel der columella, de boven- en onderkiel dezer columella bijna loodrecht op elkaar komen te staan. Dit is een enorm verschil met de gegevens van de normale schelp. De afbeelding geeft het eigenaardige aspect duidelijk aan. Daar dergelijke afwijkingen door Jeffreys als monstruositeiten zijn benoemd, geef ik aan deze hier behandelde vorm de naam: monstr. uncinata monstr. nov., om uitdrukking te geven aan de sterk haakvormige ombuiging van het siphonale deel der schelp.

Indien een zodanige ontwikkeling van dit siphonale gedeelte der schelp een normaal verschijnsel zou zijn, berustende op erfelijke factoren, dan zou men op dusdanige voorwerpen zelfs een nieuw geslacht kunnen baseren. Het is echter wel duidelijk dat we hier te doen hebben met een bijzondere afwijking. De oorzaken voor het ontstaan dezer afwijking zijn niet nader aan te geven, daar de vroegere en daarna herstelde breuk der mondopening, ook bij vele exemplaren van Neptunea, zeer dikwijls is waargenomen en dan geen aanleiding heeft gegeven tot de vorming van deze eigenaardige basis der schelp.

Het sterk omgebogen siphonaalkanaal heeft enige overeenkomst met het kanaal van sommige Cerithium-soorten, b.v. Cerithium vertagus (L.), waarvoor zelfs een apart genus Vertagus Schumacher door Dautzenberg wordt aangenomen.

Summary

A very curious hitherto unknown monstruosity of Neptunea antiqua (L.), figured in this article, was found in July of the year 1930 by C. H. M. Nauta on the beach near Wassenaarse Slag in the province of Zuid-Holland. The specimen is preserved in our collection. This mon-

struosity finds its place among other such forms, treated by Jeffreys and is named by me: monstr. uncinata nov. monstr. It differs from typical specimens of the species by its striking base, which is not produced but quite rounded, the siphonal canal thus turned very manifestly to the left and running nearly horizontal. This canal is not unlike the one found in some species of the genus Cerithium, e.g. Cerithium vertagus (L.), even accepted as a distinct genus Vertagus Schumacher by Dautzenberg. The monstruosity varicosa Jeffreys is, as explained in this article, a common phenomenon in Neptunea antiqua caused by the fact that after reaching maturity, a specimen with expanded lip, grows further and produces after a short period another reflected lip, without having the possibility to resolve the former reflected outer lip, which remains visible on the last whorl as a varix. It even occurs that many such varices are to be seen, close together and separated only by deep grooves, commonly at the end of the last whorl.